

bilimname 45, 2021/2, 591-619
Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi: 14.06.2021, Kabul Tarihi: 30.10.2021, Yayın Tarihi: 31.10.2021
doi: 10.28949/bilimname.952018

ALMANYA'DA DİN GÖREVLİLERİNİN İSTİHDAM VE EĞİTİMİNDE YENİ YÖNTEM ARAYIŞLARI

Hasan SÖZEN^a

Hayriye GENCEL SÖZEN^b

Öz

Bu çalışmanın konusu, Almanya'da din görevlilerinin istihdam ve eğitiminde benimsenen yeni yöntem ve uygulamalardır. Buna göre çalışmanın amacı, Almanya'da din görevlisi istihdam ve eğitiminde yeni yöntem arayışlarını tespit etmek, bunların imkân ve sınırlarını ortaya koymaktır. Verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması (doküman incelemesi) kullanılmıştır. Böylece konuya ilişkin kaynaklar/dokümanlar tespit edilmiş, toplanmış ve bütüncül bir anlayışla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımı ile analiz edilmiş; alt problemlerle uyumlu bir şekilde temalara göre düzenlenmiş, tanımlanmış ve açıklanmıştır.

Araştırma sonucunda, Almanya'daki din görevlilerinin büyük bir bölümünün yurt dışından, özellikle de Türkiye'den geldiği, bunların da önemli bir bölümünün Diyanet İşleri Türk İslam Birliğine bağlı cami ve derneklerde görev aldıkları tespit edilmiştir. Almanya'daki din görevlilerinin eğitim ve istihdamının dini toplulukların görev ve sorumluluğu altında olduğu, bu durumun Federal Anayasa'nın ilgili maddelerince güvence altına alındığı belirlenmiştir. Bazı dini toplulukların bu konuda uzun yıllara dayanan deneyim ve tecrübelere sahip olmakla birlikte bu eğitimlerin kurumsal ve sistematik olmadığı saptanmıştır. Artan siyasi baskıların Müslüman çatı örgütleri din görevlisi eğitim ve istihdamında resmi kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmaya zorladığı belirlenmiştir. Buna göre bazı dini topluluklar söz konusu sürecin birer parçası olurken, bazıları Alman devletinin taleplerine ihtiyatlı yaklaşmaya devam etmektedir. Alman devleti, ilahiyat programlarının içeriğini doğrudan belirleyemediği gibi din görevlilerinin sahip olması gereken özellikler ile din görevliliğinin gerektirdiği şartları da düzenleyememektedir. Bu nedenle yetkililer bir taraftan din görevlisi eğitimine dair akademik düzeyde öneriler geliştirirken, diğer taraftan bu önerilerin Müslüman örgütler tarafından kabul edilmesi için çaba göstermektedir.

^a Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi, hasan.sozen@mail.com

^b Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi, hayriyegencel@erciyes.edu.tr

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Din Görevlisi, Almanya, İstihdam Politikası, Eğitim Yöntemi.

NEW METHODS AND PRACTICES IN THE EMPLOYMENT AND EDUCATION OF RELIGIOUS OFFICIALS IN GERMANY

The subject of this study is the new methods and practices adopted in the employment and education of religious officials in Germany. Accordingly, the aim of the study is to identify the search for new methods in the employment and education of religious officials in Germany and to reveal their possibilities and limits. The study is bounded by the employment and education of religious officials in Germany. The searches for employment and education of religious officials in other countries falls outside the study area of this paper. In this study document analysis method was used to collect data. Relsted documents were read using the inductive method, accordingly coding was done and themes were created. In the research, case study design, one of the qualitative research desings and survey model were preferred. In this context, it has been tried to obtain data from as many different sources as possible about the employment and education of religious officials in Germany. The obtained data were analysed by descriptive analysis method. The data were organised, defined and explained according to the themes in accordance with the sub problems. The findings are limited to the data obtained from the sources that the researchers could identify and access on the subject and to the comments made accordingly.

As a result of the research, it has been determined that most of the religious officials in Germany come from abroad, especially from Turkey, and a significant part of them work in mosques and associations affiliated to DITIB. It has been observed that the education and employment of the staff to be employed in the religious services in Germany is under the duty and responsibility of the religious communities, and this situation is guaranteed in accordance with the relevant articles of the Basic Law for the Federal Republic of Germany. It has been determined that some religious communities have many years of practice and experience in the employment and education of religious officials...

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Müslüman toplumun Almanya’da örgütlü bir yapıya dönüşmesi, Müslümanların bir araya gelip teşkilatlanmaları nispeten geç zamanlara, bir diğer ifadeyle 1970 ve sonrasına rastlamaktadır. 1960’lardan sonra Almanya’ya göç etmeye başlayan Müslümanlara başlarda “misafir işçi”

gözüyle bakılmış, birkaç yıl içinde tekrar geldikleri ülkelere dönecekleri düşünülmüştür. Bu durum başlangıçta ne Müslümanların ne de Alman devletinin dini, sosyal ve kültürel alanlara ne de bunlara yönelik alt yapıya gerekli önemi vermemesi sonucunu doğurmuştur (Jacobs & Lipowsky, 2019).

Başlarda maddi kazanç sağlayıp ülkelerine geri dönmeyi düşünen Müslümanların Almanya'da geçici olmayıp kalıcı oldukları kanaati oluşmaya başlayınca, bir başka ifadeyle Müslümanların Almanya'da kalma arzu ve isteklerinin daha belirgin hale gelmesiyle birtakım politikalar geliştirilmeye başlanmıştır (Çoştu & Ceyhan, 2015; Jacobs & Lipowsky, 2019). Bu dönemde, özellikle dini ve kültürel değerlerin yabancı bir ortamda nasıl muhafaza edilip yaşanacağı sorusu ön plana çıkmıştır.

Müslümanlar gerek kendilerinin gerekse yakınlarının hissettikleri dini, sosyal ve kültürel gereksinimleri karşılamak, sorun ve çıkmazları çözüme kavuşturmak üzere çeşitli arayışlara yönelmişlerdir (Latifoğlu, 2015). Bu arayışların başında cami içi ve cami dışı din hizmetleri ve bu hizmetlerin verilmesini mümkün kılacak yapılar gelmiştir. Müslümanlar kendi yaşam alanlarını oluşturmaya, ihtiyaç duydukları yapıları kurmaya başlamışlardır. Bu dönemde söz konusu yapıların başında dernekler, özellikle de cami dernekleri gelmiştir. Bu cami derneklerinin kurulması dini ve milli kimliğin korunması ve geliştirilmesi yönünde atılan en önemli adımlardan biri olmuştur.

Cami derneklerinin kurulması, burada din hizmetleri sunacak nitelikli personel (imam) ihtiyacını da ortaya çıkarmıştır. Bu görev, başlarda Müslüman göçmenler arasından, imamlık yapabilme bilgi ve becerisine sahip olduğu düşünülen insanlara verilmiştir. Din görevlileri, ilerleyen yıllarda bizzat cami dernekleri bünyesinde yetiştirilmeye başlanmıştır. Bu uygulamayı yurt dışından, özellikle de Türkiye'den din görevlilerinin cemaatin/derneğin kendi imkânlarıyla getirilmesi takip etmiştir. Böylece din hizmetleri sunacak personel sorununa geçici de olsa çözüm bulunmaya çalışılmıştır.

Müslümanların Almanya'daki bu çabaları kaynak ülkelerin dikkatini çekmiş ve ilgili ülkerce desteklenmeye başlanmıştır. Müslümanların, özellikle de Müslüman Türklerin çaba ve çalışmalarına kayıtsız kalmayan Türkiye Cumhuriyeti, tüm bu gelişmelere paralel olarak, Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla Almanya'nın Köln şehrinde Diyanet İşleri Türk İslam Birliği'nin (DİTİB) kuruluşunu (1984) gerçekleştirmiştir (Beilschmidt, 2015). Bu durum, din hizmetleri sunacak personelin temin edilmesini, dini

ihtiyaç ve beklentilerin resmi yollarla karşılanmasını sağlamıştır. Böylece Müslüman Türklerin dini, sosyal, kültürel, sportif vb. faaliyetleri desteklenmeye, Türkiye Cumhuriyeti ile olan bağları güçlendirilmeye çalışılmıştır (Çoştı & Ceyhan, 2015).

Almanya'da din hizmetleri sunan din görevlilerinin büyük bir kısmı halen yurt dışından, özellikle de Türkiye'den gelmektedir. Bunların da önemli bir bölümü DİTİB'e bağlı cami ve derneklerde görev almaktadır. Bu şekilde istihdam edilen din görevlileri, Almanya'da görev yapan din görevlilerinin yaklaşık yüzde 40'ına (Ceylan, 2019) takabül etmektedir. Kalan din görevlilerinin büyük bir bölümü yine yurt dışından, başta Kuzey Afrika Ülkeleri olmak üzere Balkan Ülkeleri ile İran'dan gelmektedir (Uçar, 2010)

Uzun yıllar devam eden bu uygulama, 90'lı yıllara gelindiğinde çeşitli paydaşlar tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Eleştirilerin başında, kaynak ülkelerden gönderilen din görevlilerinin Alman diline, kültürüne ve toplum yapısına aşina olmamaları gelmekteydi. Bir diğer eleştiri konusu ise söz konusu din görevlilerinin kaynak ülke ve aktörlerle olan bağlarını devam ettirmeleriydi (DIK, 2020).

İlk defa 2006 yılında toplanan Almanya İslam Konferansı'nın (AİK) önemli gündem maddelerinden birisi, din hizmetleri sunacak personelin nerede yetiştirileceği meselesi olmuştur (Busch & Goltz, 2011). Geline süreçte, başta federal hükümetler olmak üzere birçok kurum ve kuruluş Almanya'da istihdam edilecek din görevlilerinin (imam, dini danışman vb.) ilke olarak Almanya'da, Alman üniversitelerinde kurulacak teoloji fakültelerinde öğrenim görmelerini istemiştir. Böylece din hizmetlerinde yabancı ülkelerden gönderilen din görevlileri yerine, Almanya'da eğitim almış, ülkenin dilini, kültürünü ve toplum yapısını bilen kimselerin görev alması hedeflenmiştir.

Bu bağlamda Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı ile eyalet hükümetlerinden sağlanan fonlarla Almanya'nın çeşitli eyalet ve şehirlerinde üniversitelere bağlı ilahiyat kürsüleri/enstitüleri¹ kurulmuş, kurulmaya da devam etmektedir. Bunların kuruluş amacı, orta vadede İslam din dersi öğretmenleri ile din hizmetleri sunacak personelin yetiştirilmesidir. Buna karşın dini topluluklar, din hizmetlerinde bulunacak personelin kendileri

¹ Humboldt Üniversitesi Berlin İslam İlahiyat Enstitüsü, Osnabrück Üniversitesi İslam İlahiyat Enstitüsü, Wilhelms Üniversitesi Münster İslam İlahiyat Merkezi, Goethe Üniversitesi İslami Araştırmalar Merkezi, Friedrich-Alexander Üniversitesi İslami-Dini Araştırmalar Departmanı, Eberhard Karls Üniversitesi Tübingen İslam İlahiyatı Merkezi.

tarafından yetiştirilmesini, görev ve sorumluluklarının yanı sıra sahip olmaları gereken yeterliklerin de kendileri tarafından belirlenmesini istemektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere çalışmanın konusu, Almanya'da din görevlilerinin eğitim ve istihdamında benimsenen yeni yöntem ve uygulamalardır. Buna göre araştırmanın problemi, "Almanya'da din görevlilerinin istihdam ve eğitiminde yeni yöntem arayışlarının durumu nedir?" sorusu üzerine kurgulanmıştır. Bu temel problem bağlamında araştırılacak alt problemler ise şunlardır:

- a) Almanya'da din görevlisi istihdam ve eğitiminde mevcut uygulamalar hangileridir?
- b) Almanya'da din görevlisi istihdam ve eğitimine ilişkin tartışmalar nelerdir?
- c) Almanya'da din görevlisi yetiştirilmenin imkân ve sınırlıkları nelerdir?

Buna göre çalışmanın amacı, Almanya'da din görevlisi istihdam ve eğitiminde yeni yöntem arayışlarını tespit etmek, bunların imkân ve sınırlarını ortaya koymaktır. Araştırma Almanya'daki din görevlilerinin istihdam ve eğitimi konuları ile sınırlıdır. Diğer ülkelerdeki eğitim ve istihdam bu araştırmanın problem alanının dışındadır. Bulgular araştırmacıların konuyla ilgili tespit edip ulaşabildikleri kaynaklardan elde edilen veriler ve bunlara bağlı yapılan yorumlarla sınırlıdır.

A. Yöntem

Araştırmada Almanya'daki din görevlilerinin istihdam ve eğitiminin durumunun ortaya konması amaçlandığından nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmamızda araştırma modellerinden tarama modeli tercih edilmiştir.

Verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması (doküman incelemesi) kullanılmıştır. Konu hakkında yapılacak ilk müstakil çalışma olması sebebiyle birçok kaynaktan veri elde edilmesi konuya dair bütüncül bir resim sunabilmek açısından oldukça önemlidir. Doküman analizi ile görece az maliyetle çok sayıda kaynağa ulaşma imkânı vardır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Çalışmamızın konuyla ilgili ilk müstakil araştırma olmasından dolayı doküman analizinin bu avantajından da faydalanılmak istenmiştir.

İncelenen dokümanlar problem ve alt problemlerle doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olan kitap, makale, gazete yazıları ve raporlardan

oluşmaktadır. Bunların tespitinde öncelikli olarak kütüphane ve akademik yayınlara ilişkin internet veri tabanlarından yararlanılmıştır. Almanya’da din görevlisi yetiştirme konusu kamuoyunun gündeminde olan bir konu olduğu için konuyla ilgili basındaki haberler de incelenen dokümanlar arasında yer almaktadır.

Elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımı ile analiz edilmiştir. İlgili dokümanlar tümevarım yöntemi kullanılarak okunmuş, buna göre kodlamalar yapılmış ve temalar oluşturulmuştur. Veriler alt problemlerle uyumlu bir şekilde temalara göre düzenlenmiş, tanımlanmış, açıklanmış ve yorumlanmıştır. Ardından sonuç ve öneriler sunulmuştur.

B. Bulgular

1. Almanya’da Din Görevlisi İstihdamı

Almanya'daki din görevlilerinin heterojenliği sadece etnik ve kültürel çeşitliliklerine veya farklı nitelik ve yeterliklerine dayanmamaktadır. Din görevlileri arasında istihdam edilme şekli açısından da birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Din görevlilerinin istihdam edilme biçimleri dört başlık altında ele alınmıştır.

a. Almanya Dışından Gönderilen (Memur) Din Görevlileri

Bunların başında Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) tarafından belli bir süre için yurt dışına gönderilen din görevlileri gelmektedir. Bunlar, DİB’in Almanya’daki bir kolu niteliğinde faaliyet gösteren DİTİB bünyesinde istihdam edilmektedir. Bu şekilde istihdam edilen din görevlileri, Almanya’da görev yapan din görevlilerinin yaklaşık % 40’ına tekabül etmektedir. Din görevlilerinin Türkiye Cumhuriyeti tarafından gönderilmesi, bunların maaşlarının da Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanması anlamına gelmektedir. Bu durum, cami cemaatleri ve dernekleri için önemli bir finansal destek anlamına da gelmektedir (Ceylan, 2019). Böylece cami cemaatleri ve derneklerinin yükümlülükleri sadece bu din görevlilerinin barınma masrafları ile sınırlı kalmaktadır.

Türkiye’den gönderilen din görevlilerini iki başlıkta ele almak gerekir. Bunlardan ilki, Türkiye’de doğup büyümüş, eğitim almış ve Türkiye’deki Müslümanların din hizmetlerini karşılamak üzere görevlendirilmiş din hizmetlileridir. Bunlar arasından, mesleki yeterlik sınavı ile temsil yeteneği sınavlarından başarıyla geçenler geçici süreyle (en fazla 5 yıl) “Yurt Dışı Uzun Süreli Din Görevlisi” kadrosu kapsamında Almanya’da görevlendirilmektedir (DİB, 2020). Bunların büyük çoğunluğu göreve başladığında Almanca’ya, Almanya’daki sosyo-kültürel hayata ve Almanya’daki Müslümanların sorunlarına yeterince vakıf olmadan göreve

başlayıp, görev esnasında bu alanlarda belli düzeyde yeterlikler kazanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti tarafından görevlendirilen diğer din görevlileri ise yurt dışında, özellikle de Almanya'da doğup büyümüş veya uzun süre Almanya'da yaşamış, eğitimlerini Almanya'da, Türkiye'de veya Türkiye'de Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından denkliği kabul edilen başka bir ülkede ilahiyat fakültesinden mezun kişilerden oluşmaktadır. Bunlar DİB tarafından açılan "Yurt Dışı Sözleşmeli Din Görevlisi" kadrosu dâhilinde görevlendirilmektedir. Bu kadroya başvurmak isteyenlerin Almanca'yı belli düzeyde bilmeleri ve Alman vatandaşlığına veya Almanya'da süresiz oturma iznine sahip olmaları gerekmektedir. Mesleki ehliyet sınav ve yurtdışı temsil ve yeterlik sınavlarının her birinden en az 70 puan alanlar yurt dışı sözleşmeli din görevlisi olarak görevlendirilmektedir. Bunların sözleşme süreleri bir yıl ile sınırlandırılmaktadır. Bu sözleşmeler ihtiyaç olduğu sürece yenilenmektedir (DİB, 2020). Bu din görevlilerinin büyük çoğunluğunu DİB ve Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) bursiyerleri olarak Türkiye'deki belli ilahiyat fakültelerinden mezun olan gurbetçi gençlerden oluşan Uluslararası İlahiyat Programı (UİP) mezunları oluşturmaktadır. UİP mezunlarının bu bağlamda Almanya'nın sosyo-kültürel yapısına ve Almanya'daki Müslümanların ilgi ve ihtiyaçlarına diğer din görevlilerine nazaran daha fazla vakıf oldukları aşikâr olduğu söylenebilir. Bununla birlikte bu programın kendi amaçlarına yeterince ulaşmak gibi çeşitli sorunlarının bulunduğu da bir gerçektir (Gencel, 2020).

b. Sözleşmeli Din Görevlileri

Din görevlilerinin önemli bir kısmı cami cemaati tarafından istihdam edilmektedir. Bunların maaşları yine ilgili cemaatler tarafından ödenmektedir. Dolayısıyla din görevlilerinin maaşları, büyük ölçüde dini cemaatlerin gelir durumlarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Dini topluluklar istihdam ettikleri din görevlileri için lojman tahsis ederken, kendilerinden herhangi bir kira bedeli istenmemektedir. Din görevlilerinin yerleşim hakkı statüleri (Aufenthaltsstatus) büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Örneğin, İslam Kültür Merkezleri Derneği (VIKZ) veya Almanya Boşnak İslam Cemiyeti (IGBD) tarafından istihdam edilen din görevlileri süresiz oturma ve çalışma hakkına sahipken, diğerleri sadece geçici ikamet statüsüne veya sadece turist vizesine sahiptirler (Ceylan, 2019).

c. Emekli Din Görevlileri

Bunlar kendi ülkelerinde din görevliliğinden emekli olmuş, üç aylık

turist vizesiyle Almanya'ya gelen imamlardır. Ucuz iş/hizmet gücü olarak da değerlendirilen emekli din görevlilerine yaklaşık 500 Euro/Avro ödenmektedir. Bu meblağ, emekli din görevlilerinin gereksinimlerine cevap verir düzeyde görülmektedir (Ceylan, 2019).

d. Fahri Din Görevlileri

Din görevlilerinin bir kısmı da gönüllülük esasına göre çalışmaktadır. Bunlar genellikle asgari düzeyde alan yeterliliğe sahip olan ve boş zamanlarını camide geçiren cami cemaati üyelerinden (öğrenci, ev hanımı, işçi, emekli) oluşmaktadır. Cami içi ve dışı çeşitli hizmetlerde bulunan fahri din görevlileri, imamların çeşitli nedenlerle (hastalık vb.) hizmet veremediği durumlarda, din hizmetlerinin aksamaması için gerekli önlemleri almaktadır (Ceylan, 2019). Fahri din görevlileri aynı zamanda asıl din görevlisinin yardımcıları fonksiyonunu da icra edebilmektedir. Özellikle kalabalık cemaate sahip cami derneklerinde "okutman" olarak adlandırılan görevliler din eğitimi (Kur'an öğretimi, temel dini bilgiler öğretimi vb.) ile din hizmetlerinin (cenaze yıkama, mevlüt vb.) yürütülmesinde önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte fahri din görevlilerinin planlı, programlı ve nitelikli bir eğitim-öğretim ile ölçme ve değerlendirme sürecinden geçtiğini söylemek oldukça güçtür.

2. Almanya'daki Din Görevlilerine Yönelik Tartışmalar

Almanya'da din görevlilerinin eğitimi, finansmanı ve istihdamı hakkındaki tartışmalar yeni değildir. Almanya'da, bir diğer ifadeyle Alman dilinde eğitim almış din görevlilerine olan talep her geçen gün biraz daha artmaktadır. Ancak şu ana kadar Almanya'da istihdam edilen din görevlilerinin geldikleri ülkeye yönelik yönelimlerinde çok az değişiklik olmuştur. Bunun başlıca nedeni, Müslüman çatı örgütlerin kaynak ülke ve aktörlerle olan güçlü bağlarıdır.

Din görevlilerinin Almanya'da yetiştirilmesi meselesi, Alman kamuoyunu uzun süredir meşgul etmiş, din görevlilerinin Almanya dışında yetiştirilmiş/yetiştiriliyor olup Almanya'da görev almalarından duyulan rahatsızlığın da bir neticesi olarak birtakım uygulamalara gidilmiştir. Özellikle 2010 yılından itibaren Alman üniversitelerinde kurulmaya başlanan İslami teoloji enstitüleri/kürsüleri açılması, Alman üniversitelerinde İslam din eğitimi öğretmeni eğitimi kadar din görevlisi eğitimi için bazı önkoşulların sağlanması için de atılan ilk adım olmuştur.

Almanya İçişleri Bakanı Horst Seehofer, Kasım 2018'de dördüncüsü düzenlenen Alman İslam Konferansı (DIK) açılış konuşmasında, Almanya'da din görevlisi eğitimi meselesinin Alman İslam Konferansı'nın yeni odak

noktası olacağını belirtmiştir. Şansölye Merkel de 12 Aralık 2018'de Federal Meclis'te yaptığı bir konuşmada benzer açıklamalarda bulunmuş, "Almanya'da din görevlisi eğitimine ihtiyaç olduğunu, bunun Almanya'yı daha bağımsız kılacağını ve gelecek için gerekli" olduğunu ifade etmiştir (Deutsche Welle, 2021).

Almanya'daki mevcut Müslüman din görevlisi eğitimi ve istihdamına dair eleştiriler temelde üç başlık altında toplanabilir. Bunlar din görevlilerinde yabancı ülkelerin/aktörlerin tesiri, muhatap kitleye karşı yabancılaşma ve din görevlilerinin sahip oldukları din anlayışıdır.

a. Yabancı Aktörlerin Siyasi Etkileri

Din görevlilerinin genelde yurt dışından, özelde ise Türkiye'den gönderilmesi uzun süredir tartışılan ve eleştirilen konuların başında gelmektedir. Türkiye'deki siyasi gelişmeler, özellikle de 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişiminden sonra yaşanan gelişmeler bu sorunu kalıcı hale getirmiştir. Almanya'da yerleşik Türk-İslam örgütlerinin Türkiye'deki seçimlerde taraf olduğu ve casusluk faaliyetlerinde bulunduğu iddiası, Alman kamuoyunda tepkiyle karşılanmıştır. Çok sayıda Müslüman çatı örgütün, özellikle de DİTİB'in Almanya'daki Müslümanlar yerine yabancı aktör ve hükümetleri temsil ettiği iddiası güçlenerek devam etmektedir. Bu noktada Alman politika yapıcılar din görevlilerinin yurt dışından gönderilmesi uygulamasının son bulması, yabancı aktörlerin finansman desteğinin engellenmesi için uğraş vermektedirler (Hans, 2017).

b. Muhatap Olunan/Hizmet Götürülen Kitleye Olan Yabancılaşma

Din görevlilerine getirilen bir diğer eleştiri, bunların Alman dilini, kültür ve politikasını bilmemeleri, toplum yapısını tanımamalarıyla ilgilidir. Artık din görevlilerinden, klasik cami içi din hizmetlerinin ötesinde, konjonktürün ortaya çıkardığı ihtiyaç ve sorunlarla ilgili hizmetler de beklenmektedir. Din görevlilerinin, buldukları ülkeye dair dil ve bilgi eksikliği hem din hizmetlerini hem de uyum çalışmalarını olumsuz yönde etkilemektedir (Pick, 2021). Günümüzde din görevlilerinden Alman diline hâkim olmaları, ilahiyat alanında pedagojik formasyon kazanmaları, çoğul toplum yapısına sahip olan Almanya'nın kültür ve geleneğini bilmeleri, toplumda zaman zaman ortaya çıkma eğilimi gösteren dini aşırılığın önüne geçmeleri ve İslam dinini temsil etmeleri beklenmektedir.

Söz konusu din görevlileri, özellikle Almanya'da doğup büyüyen Müslüman gençlerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılama, onlara hitap edebilme noktasında sorunlar yaşamaktadır. Bu durum genç Müslümanların dini yapılardan (cami, dernek, kültür merkezi vb.) uzaklaşmasına, dini alanı

toplumsal boyuttan koparıp bireysel boyuta indirgemesine neden olmaktadır (Blume, 2017).

c. Din Görevlilerinin Din Anlayışı

Eleştirilen bir diğer husus din görevlilerinin benimsedikleri/temsil ettikleri din anlayışıdır. Almanya'da bulunan din görevlilerinin, geldikleri ülke ile de bağlantılı olarak genellikle muhafazakâr ve anti-demokratik bir din anlayışına sahip oldukları öne sürülmektedir. Tüm bu iddiaların ortaya çıkmasında Almanya'daki Selefi vaizlerin propaganda faaliyetlerinin de etkili olduğu görülmektedir (BMI, 2017).

Din görevlilerine ilişkin tartışmalar incelendiğinde, bunların nihai hedefinin Almanya'daki din hizmetlerinin yerel dinamiklerden hareketle belirlenmesi/karşılanması isteği ve beklentisi olduğu görülmektedir. Yapılan eleştiriler aslında yetiştirilmek istenen din görevlisi profilini ortaya koyarken, din görevlilerinin eğitim ve istihdam şekline ilişkin de ipuçları vermektedir.

3. Almanya'da Din Görevlilerinin Eğitimi

a. Almanya'da Din Görevlisi Yetiştirmeye Yönelik Tartışmalar

Almanya'da din hizmetlerinde görev alacak personelin (rahip, papaz, haham veya imam) eğitimi, Federal Anayasa'nın 7. maddesine göre dini toplulukların sorumluluğu altındadır. Buna göre, din görevlilerinin görev ve sorumluluklarının yanı sıra sahip olmaları gereken yeterlikleri belirleme hakkı da dini toplulukların uhdesine bırakılmıştır. Buna yurt dışından din görevlisi talep ve istihdam etmek de dâhildir.

Din hizmetleri sunacak din görevlilerinin Almanya'da yaşayan Müslüman topluma aşina olmaları, onların ilgi, ihtiyaç ve beklentilerinin farkında olmaları gerekmektedir. Artık din görevlilerinden Müslümanlara, hem Müslüman olmalarından kaynaklanan sorularına cevap vermeleri hem de Alman toplumunda yaşamalarından kaynaklanan sorunlara çözüm önerisi geliştirmeleri beklenmektedir. Alman İslam Konferansı'na (Deutsche Islam Konferenz) göre ilgili bütün paydaşlar (cami cemaati, bölge yönetimleri ve uyum bakanlığı) Almancayı bilen; yerel yönetimlerin beklentilerine, hizmet verdikleri topluluğun yapısına, bunların ilgi ve ihtiyaçlarına aşina olan din görevlileri istemektedirler (DIK, 2020). Ancak Almanya'daki din görevlilerinin büyük çoğunluğu hala yurt dışından gelen din görevlilerinden oluşmaktadır. Bu din görevlilerinin ve sundukları din eğitim ve din hizmetlerinin niteliği hem Almanya'daki Müslümanların ihtiyaçlarının gereğince karşılanmıyor olması, hem de bu Müslümanların Almanya'ya uyumunu engellediği gerekçesiyle eleştiri konusu olmaktadır.

Bu bağlamda Almanya'da istihdam edilmiş/edilmekte olan din görevlilerinin aldıkları eğitimin mahiyeti ve buna yönelik eleştiriler ortaya konması gereken önemli konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Din görevlilerinin eğitim ve istihdamı, Almanya'da üç ana başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar; cami dernekleri tarafından din görevlilerine verilecek eğitimler, cami derneklerinin finanse edilmesi (desteklenmesi) ve bazı pilot uygulamaların (geçici çözüm yollarının) test edilmesidir (Jacobs & Lipowsky, 2019). Alman devleti (federal hükümet ve eyalet yönetimleri) söz konusu meseleler nihai çözüme kavuşturulana kadar bir dizi ara formülle günü kurtarmanın peşine düşmektedir. Bunun en somut örneğini, örgün eğitim kurumlarında verilen İslam din derslerinde görmek mümkündür. Eyalet yönetimlerinin İslam din dersleri konusunda Müslüman çatı örgütlerle iş birliğine gitmediği, öğretim programlarının hazırlanmasından öğretmen istihdamına kadar birçok konuda tek başına karar verdiği görülmektedir. Benzer bir durum üniversiteler bünyesinde kurulan İslam teoloji kürsüleri/enstitüleri için de söz konusudur. Eyalet yönetimleri Müslüman çatı örgütleri dini topluluk olarak tanımak, bir diğer ifadeyle kamu tüzel kişiliği statüsü vermek yerine, İslam ve Müslümanlar söz konusu olduğunda "muhatap" alabilecekleri danışma kurulları oluşturdu. Bu kurullar, din-devlet ilişkilerinde dini toplulukların rolünü üstlenmeye başladılar. Bazı eyaletlerde, Müslümanlarla ilgili konularda istişare etmek, iş birliği yapmak ve böylece muhatap sorununu çözmek üzere Şura adı verilen dernekler kurulmasına vesile oldular.

Almanya'da her ne kadar üniversitelerde İslam ilahiyat eğitimi verilse de din görevlilerine bu eğitimi zorunlu tutmak gibi bir durum söz konusu değildir. Bu noktada, devlet ile Müslüman çatı örgütler arasında kurulacak ilişkilerin ve yapılacak iş birliğinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Artan siyasi baskılar ve toplumsal beklentiler, çatı örgütleri din görevlisi eğitim ve istihdamı konusunda Alman devletiyle iş birliği yapmaya zorlamaktadır. Bazı dini topluluklar (cami dernekleri) bu sürecin bir parçası olurken, bazıları Alman devletinin bu önerisine ihtiyatlı davranmaya, köken ülkelerle yakın ilişkiler kurmaya ve din görevlilerini buralardan temin etmeye devam etmektedir.

Almanya'da devlet, Federal Anayasa'ya göre ilahiyat programının içeriğini doğrudan belirlemediği gibi din görevlilerinin sahip olması gereken nitelik ve yeterlikler ile din görevliliğinin gerektirdiği şartları da düzenleyememektedir. Bu nedenle yetkililer bir taraftan din görevlisi eğitimine dair akademik düzeyde öneriler geliştirirken, diğer taraftan bu

önerilerin Müslüman örgütler tarafından kabul edilmesi için çabalamaktadır.

b. Uygulanmakta Olan Din Görevlisi Eğitimleri

Almanya'da doğup büyümüş, toplumsallaşmış ve ilahiyat öğrenimini Almanya'da tamamlamış din görevlilerine olan ihtiyaç kuşkusuz büyüktür. Nitekim Almanya'da din görevlilerinin yerine getirmesi gereken görev ve sorumluluklar cami içi din hizmetleriyle sınırlı değildir. Din görevlilerinden beş vakit namaz, cuma ve bayram namazları, Kur'an-ı Kerim ve temel dini bilgiler kurslarının yanı sıra Müslüman kimliğinin korunması, yerel yönetimlerle ilişkiler, dinler ve kültürlerarası diyalog çalışmaları, dini rehberlik ve manevi danışmanlık hizmetleri gibi çeşitli cami dışı görev ve sorumlulukları da yerine getirmeleri beklenmektedir. Bu ihtiyaçlardan hareketle Almanya'da aşağıda betimlenecek olan çeşitli din görevlisi eğitimleri uygulanmaktadır.

Almanya'da faaliyet gösteren bazı dini topluluklar/dernekler, din görevlisi eğitim ve istihdamında uzun yıllara dayanan deneyim ve tecrübeye sahiptir. Bununla birlikte dini toplulukların himayesinde sürdürülen eğitimlerden kurumsal, ama özellikle de akademik düzeyde verilen din görevlisi (imam) eğitimleri anlaşılmalıdır. Söz konusu eğitim durumları, daha çok dini toplulukların ihtiyaç ve beklentileri etrafında şekillenmektedir. Bu kuruluşların başında Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (Türkisch-Islamische Union der Anstalt für Religion), İslam Toplumu Milli Görüş (Islamische Gemeinschaft Millî Görüş), İslam Kültür Merkezleri Derneği (Verband der Islamischen Kulturzentren) ve Almanya'nın bazı eyaletlerinde kamu tüzel kişiliği statüsü hakkı elde eden Müslüman Ahmediye Cemaati (Ahmadiyya Muslim Jamaat Deutschland) gelmektedir.

i. Almanya Müslüman Ahmediye Cemaati (Ahmadiyya Muslim Jamaat Deutschland)

Almanya Müslüman Ahmediye Cemaati (AMAC), yaklaşık 40.000 üyesiyle Almanya'nın önemli ve etkili dini toplulukları arasında yer almaktadır. Almanya genelinde 50'den fazla cami ve 225 civarında derneğe sahip olan bu topluluğun bir televizyon kanalı, bir de yayınevi bulunmaktadır. AMAC, Almanya'da dini topluluk statüsü (kamu tüzel kişiliği) kazanan ilk Müslüman çatı örgüt olma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla Almanya'da yerleşik olan, Almanya'nın kültür ve medeniyetinin şekillenmesinde önemli roller üstlenen büyük kiliselerle (Katolik ve Protestan) aynı imtiyazlara maliktir. AMAC, Federal İçişleri Bakanlığı tarafından ilk defa 2006 yılında toplanan Alman İslam Konferansı'nın daimî üyeleri arasında yer almaktadır (AMJ, 2021).

AMAC 2008 yılında, ihtiyaç duyduğu din görevlilerinin yetiştirilmesi için bir İslam İlahiyat Enstitüsü kurmuştur. Buradaki eğitim başlarda Frankfurt'ta, dini topluluğun merkezinin de yer aldığı bir kompleks içerisinde gerçekleştirilmiştir. Enstitü 2012'de Riedstadt şehrinde özel olarak inşa edilen kampüse taşınmıştır. Bu kampüs içerisinde kütüphane ve amfilerin yanı sıra bir de öğrenci yurdu bulunmaktadır. Üyeler tarafından sağlanan bağışlarla finanse edilen eğitimler sadece erkek öğrencilere yöneliktir (Funke & Halle, 2020).

İslam İlahiyat Enstitüsü'ne başvuracak adayların bazı ön koşulları sağlamış olmaları gerekmektedir. Bunlar;

- Ortaokul diplomasına (Realschulabschluss) sahip olmak,
- 19 yaşını doldurmamış olmak (lise mezunları istisna),
- Ku'an'ı doğru ve kurallı okuma bilgi ve becerisine sahip olmak,
- Waqf-e Nau öğretim programına aşina olmak,
- Temel İslam ve Ahmedilik bilgisine vakıf olmak,
- Mesih'in yazmış olduğu eserler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaktır (Jamia Ahmadiyya Deutschland, 2021).

Aranan bu ön koşullar arasında dikkat çeken nokta kişilerin lise mezunu, yani üniversiteye gidebilme yeterliğine sahip olmalarının beklenmemesidir. Bu durum, din görevlilerinin yükseköğretim mezunu olması gerektiğine dair vurgular dikkate alındığında, eleştiriye açık bir konudur.

İslam İlahiyat Enstitüsü'ne başvurmak için ön koşulları sağlayan adaylar, sözlü ve yazılı olmak üzere iki bölümden oluşan bir sınava tabi tutulmaktadır. Sözlü sınavda, adayların genel kültür ve din bilgileri, özellikle de İslam ve Ahmedilik hakkındaki bilgileri sınanırken, yazılı bölümde Almanca, İngilizce, Arapça ve Urduca okuma bilgi ve becerileri test edilmektedir (Funke & Halle, 2020).

İslam İlahiyat Enstitüsü, eğitim ve öğretim faaliyetlerine Almanya'nın farklı bölgelerinden gelen 91 erkek öğrenciyle devam etmektedir. Bunlar sadece Alman diline hâkim olmakla kalmayıp, Almanya toplum yapısını da yakinen bilen, çokkültürlü genç bireylerden oluşmaktadır. Bu eğitimdeki öğretim süresi on dört yarıyıldır (yedi yıl). Bunun ilk dört yarıyılı temel eğitim özelliği taşıırken, son on yarıyılı ileri eğitimidir (Jamia Ahmadiyya Deutschland, 2021). Temel eğitimde, öğrencilerde teolojik-bilimsel öğrenim için gerekli olan dilsel ve metodolojik yeterlikler geliştirilmektedir. Temel eğitim programında yer alan başlıca dersler şunlardır:

- Dil: Arapça, Urduca, İngilizce, Almanca.
- Kur'an Kıraat ve Meali (Jamia Ahmadiyya Deutschland, 2021).

Temel eğitimde başlayan dil eğitimi, ileri eğitim dönemi boyunca genişleyerek devam etmektedir. İlaveten temel İslam bilimlerinden, İslam tarihi ve sanatları alanlarından çeşitli derslere de yer verilmektedir. Bunlar;

- Dil: Arapça, Urduca, İngilizce, Almanca, Farsça (Temel Düzey) Antik Yunanca (Temel Düzey), İbranice (Temel Düzey).
- Kur'an Meali, Kur'an Tefsiri, İslam Tarihi ve Siret-i Nebi, Karşılaştırmalı Din Çalışmaları, Hadis, Fıkıh Kelam ve Tasavvufur (Jamia Ahmadiyya Deutschland, 2021).

İslam İlahiyat Enstitüsü mezunları, AMAC'ta din hizmetlerinin yanı sıra ihtiyaç duyulan pek çok alanda istihdam edilmektedir. Bugüne kadar mezun olan 71 öğrenciden bir kısmı Almanya'da din görevlisi veya teolog olarak görev alırken, bir diğer kısmı İtalya, İsviçre, Gürcistan, Kosova, Hırvatistan ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde istihdam edilmektedir. Mezunlar cami içi ve cami dışı (topluluğa ait özel televizyon kanalında yayıncılık, gençlik çalışmaları vb.) olmak üzere çok farklı alan ve hizmetlerde görev alabilmektedir (Funke & Halle, 2020; DIK, 2020).

ii. İslam Toplumu Millî Görüş (Islamische Gemeinschaft Millî Görüş)

İslam Toplumu Millî Görüş (IGMG) üyelerine dini, sosyal ve kültürel hizmetler sunan bir Müslüman çatı örgüttür. 1995 yılında kurulan IGMG, hizmet alanını ve hizmet verdiği üye sayısını her geçen gün artırmış, Avrupa'nın en büyük sivil toplum kuruluşları arasında yer almıştır. IGMG, bünyesinde barındırdığı kadın kolları, gençlik kolları, üniversiteliler ve kadınlar gençlik teşkilatları ile birlikte yaklaşık 2330 şube/dernek sayısına ulaşmıştır. Avrupa'nın 12 ülkesinde, ayrıca Avustralya ve Kanada'da hizmet veren kuruluş; 35 bölge, 17.000'i aşkın idareci ve 127.000 civarında üye olmak üzere toplam 350 bini aşkın cemaatiyle dini, sosyal ve kültürel hizmetlerine devam etmektedir (IGMG, 2021).

İslam Toplumu Milli Görüş, kendi üyeleri arasından seçtiği, yetkin olduğunu düşündüğü üyelerinin din hizmetlerinde görev alabilmesi için çeşitli eğitim ve öğretim faaliyetleri yürütmektedir. Bunların başında 2014 yılında Mainz'da (Rheinland-Pfalz) kurulan İlahiyat Meslek Okulu ile 2016 yılında Bergkamen'da (NRW) kurulan Eğitim Akademisi gelmektedir. İçerik anlamında, kısmen de olsa Türkiye'deki İmam Hatip Okulları baz alınarak tasarlandığı ifade edilen bu okullar, üyelerden alınan aidat ve bağışlarla

finanse edilmektedir (Ceylan, 2019).

Adaylar başvurmaları halinde hem İlahiyat Meslek Okulunda hem de Eğitim Akademisinde eğitim alma imkânına sahip olmaktadır. İlahiyat Meslek Okulunda erkek öğrencilere yönelik eğitim verilirken Eğitim Akademisine yalnızca kız öğrenciler devam edebilmektedir (DIK, 2020; Funke & Halle, 2020). Mainz İlahiyat Meslek Okulu ile Eğitim Akademisinin kuruluş amacı, buldukları Avrupa ülkesinde zorunlu eğitimlerini tamamlamış, kendilerini Avrupalı Müslüman kimliğiyle tanımlayan öğrencilere İslam dininin esaslarını, evrensel mesajını, tarihi gelişimini, süreç içerisinde oluşan kültürel, sanatsal ve ahlaki değerleri aktarmak, bu anlamda akademik bir yeterlik kazandırmaktır. Her iki eğitim kurumunun bir diğer hedefi, muhataplarında Kuran ve Sünnet konusunda doğru bir anlayış geliştirebilen, sorumluluk sahibi din görevlileri yetiştirmek, onlara mesleki yeterlik kazandırmaktır (BEMUF, 2021).

Mainz İlahiyat Meslek Okuluna kayıtlar mülakat ile gerçekleştirilmektedir. İlahiyat Meslek Okuluna başvuracak adayların aşağıdaki şartları sağlamış olmaları gerekmektedir. Bunlar;

- 16-21 yaşları arasında olmak,
- Herhangi bir Avrupa ülkesinde ikamet etme hakkına sahip olmak,
- Bulunduğu ülkenin zorunlu eğitimini tamamlamış olmak,
- Eğitime engel olabilecek herhangi bir ruhsal veya fiziksel rahatsızlığı (sağlık sorunu) bulunmamak,
- Bulunduğu ülkede 'Realschule' ya da dengi bir diplomaya sahip olmak,
- Kur'an okuma bilgi ve becerisi ile İslami ilimleri hakkında bilgi sahibi olmak,
- Türkçeyi konuşup yazabilecek kadar bilmektir (BEMUF, 2021).

Eğitim, her iki kurumunda da dört yıl sürerken ve bunun ilk yılı zorunlu hazırlık eğitiminden oluşmaktadır. Öğrencileri dört yıllık eğitimin sonunda uygulamalı öğrenme (staj) dönemi beklemektedir (DIK, 2020; Funke & Halle, 2020).

Mainz İlahiyat Meslek Okulu ile Eğitim Akademisinden mezun olacak öğrencilerin; din hizmetlerinde görev almaları, muhatap oldukları kitlenin ibadet ve din eğitimi ihtiyaçlarını karşılamaları beklenmektedir. Ayrıca üyelerine, dini/manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde bulunmaları, gençlik çalışmalarına liderlik etmeleri, cemaat içi ve dışı topluluklarla ilişki ve iletişim kurmaları istenmektedir (BEMUF, 2021).

Programın içeriği genel olarak Kur'an Okuma ve Tecvid, Kur'an Bilimleri, Hadis Bilimleri, Akide, Kalam, Tefsir, İbadet Esasları derslerinden oluşmaktadır. Dersler Almanca, Türkçe ve Arapça olmak üzere üç dilde verilmektedir. Öğretim kadrosu, daha çok üniversite, medrese veya meslek yüksekokullarından mezun olan ilahiyatçılardan, sosyologlardan ve eğitimcilerden oluşmaktadır (DIK, 2020).

Mezun olan öğrenciler, iş hayatına atılırken, mezun oldukları kurumun yanı sıra İslam Toplumu Millî Görüş yöneticilerinin de bulunduğu bir kurul tarafından desteklenmekte, yönlendirilmektedir. IGMG üyesi cami dernekleri de din görevlisi talep edebilmekte, istihdam arzusunun ilgili kurullara bildirebilmektedir (DIK, 2020). Nisan 2019 itibarıyla mezun olan 30 öğrenciden 23'ü IGMG'ye bağlı çeşitli cami derneklerinde istihdam edilmiş ve din hizmetlerine başlamıştır (DIK, 2020; Funke & Halle, 2020).

iii. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (Türkisch-Islamische Union der Anstalt für Religion)

Din görevlileri için eğitim programı sunan bir diğer Müslüman çatı örgüt Diyanet İşleri Türk İslam Birliğidir (DİTİB). Müslümanlara yönelik sosyal, kültürel, eğitsel ve dinsel faaliyetleri gerçekleştirmek ve kendisine bağlı derneklerin faaliyetlerini koordine etmek amacıyla 05.07.1984 tarihinde kurulan DİTİB, Almanya'nın en büyük Müslüman çatı örgütüdür (DİTİB, 2021). DİTİB, kendisine bağlı cami ve dernekleriyle, başta Türkiye kökenli Müslümanlar olmak üzere, Almanya'daki diğer Müslümanların temsil edilmesi ve örgütlenmesi için çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Hizmetlerini T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı ile kurumsal iş birliği içerisinde yürüten DİTİB, Merkez teşkilatı, Eyalet birlikleri ve bunlara bağlı derneklerden oluşmaktadır (Çoştı & Ceyhan, 2015).

Günümüzde 1000'e yakın cami ve derneğiyle Almanya'daki en büyük sivil toplum kuruluşlarından biri olan DİTİB, Ocak 2020'de DİTİB Akademi bünyesinde "Camiler İçin Din Görevlileri" adı altında bir eğitim programını başlatmıştır (DİTİB, 2021). Programın amacı, Almanya'da bulunan ilahiyat fakültesi mezunlarının (Uluslararası İlahiyat, Almanya İslam İlahiyat Merkezleri vb.), görevleriyle ilgili rollerini yerine getirebilmeleri, bunun için gereken bilgi ve becerilerle (Kur'an-ı Kerim, tecvid, akâid, hitâbet vb) donatılmasıdır (DIK, 2020; Funke & Halle, 2020). Öğrencilere, mezun oldukları ilahiyat fakültelerinde daha çok teorik/akademik bilgiler sunulurken, eğitim programı daha çok uygulamaya dönük çalışmalarını kapsamaktadır. Bu yönüyle eğitim programı, ilahiyat eğitiminin bir alternatifi olarak değil, tamamlayıcısı olarak değerlendirilmektedir (İslamiq,

2020).

DİTİB Akademi programının amacı, Almanya'da bulunan ilahiyat fakültesi mezunu öğrencilerinin, başta Kur'an-ı Kerim, tecvid, akâid, hitâbet gibi alanlarda yeterlilik kazanmalarıdır (Çoştı & Ceyhan, 2015). Bunun için öngörülen süre 2 yıldır. Söz konusu eğitim programı ile öğrenciler, din hizmetleriyle ilgili rollerini (imamlık, müezzinlik, vaizlik, Kur'an kursu öğreticiliği vb.) yerine getirebilmeleri için hazırlanmaktadır (DIK, 2020; Funke & Halle, 2020). Eğitim programına başvurular ve başvuruların değerlendirilme işlemleri Diyanet İşleri Türk İslam Birliği tarafından gerçekleştirilmektedir. Başvuracak adayların sağlamaları gereken şartlar ise şu şekildedir:

- Müslüman olmak,
- Devlet tarafından tanınan bir ilahiyat fakültesinden mezun olmak,
- İleri düzeyde Almanca ve Türkçe bilmek,
- DİTİB'e bağlı herhangi bir cami derneğinde istihdam edilmiş olmak (DIK, 2020; Funke & Halle, 2020; ZDF, 2020).

Eğitim programı, 1-2 aylık hazırlık döneminin (Propädeutikum) yanı sıra öğrenim süreci ile öğrencilerin bilgi ve becerilerini işe koşabilecekleri uygulamalı öğrenme/staj dönemine (yaklaşık 2 yıl) ayrılmıştır. Bu sürecin sonunda öğrencileri düzey belirlemeye ve değer biçmeye dönük sınav ve çalışmalar (Prüfungen, Abschlussarbeit) beklemektedir (DIK, 2020; DİTİB, 2021). Hazırlık döneminde öğrencilere, din görevlilerinin görev ve sorumlulukları, cami içi ve cami dışı hizmetler (ibadetler, vaaz ve sohbetler, Kur'an-ı Kerim ve temel dini bilgiler kursları, dini rehberlik ve manevi danışmanlık, irşad faaliyetleri vb.) hakkında bilgiler verilmektedir (Funke & Halle, 2020). Eğitim programının esas kısmı, bu hazırlık aşamasından sonra başlamaktadır. Öğretim süreci, İslam dininin farklı alanlarına (fıkıh, tefsir vb.) ilişkin girdiler içermektedir. Bu amaçla DİTİB, Almanya'daki İslam ilahiyat enstitülerinden ve alanında uzman öğretim üyelerinden istifade etmektedir. Bundan sonra, öğrencilerin hazırlık döneminde öğrendikleri teorik bilgileri uygulamaya koyabilecekleri staj dönemi başlamaktadır. Bu aşamada öğrenciler, çeşitli performans görevleri ile proje odaklı çalışmalar ortaya koymaktadır.

Öğretim dili genel olarak Almancadır. Ayrıca Türkçe ve Arapçadan da istifade edilmektedir (Funke & Halle, 2020). Bununla, eğitim programından mezun olacak din görevlilerinin bütün Müslümanlara hitap edebilmeleri, onlara dini konularda rehberlik edebilmeleri hedeflenmektedir. Eğitim programı altı modülden oluşmaktadır. Bunlar:

- Kur'an-ı Kerim
- Uygulamalı/Pratik Teoloji
- Yaygın Din Eğitimi
- Dini Danışmanlık ve Rehberlik
- Uygulamalı Hizmetlerde İslami İlimler (Islamische Wissenschaften in den religiös-praktischen Diensten)
- İslam, Cami ve Toplum (Ditibakademie, 2020).

iv. İslam Kültür Merkezleri Birliği (Verband der Islamischen Kulturzentren e. V.)

İslam Kültür Merkezleri Birliği (VIKZ); sosyal, kültürel ve dini alanda faaliyet gösteren bir topluluktur. Faaliyetlerine Eylül 1973'te (Köln) Türk Birliği adı altında başlayan topluluk, 1980 yılına gelindiğinde İslam Kültür Merkezleri Birliği çatısı altında birleşmiştir. Birlik, Türkiye'de Süleymanlılar olarak tanınan topluluğun Avrupa şubesi olarak tanımlanmaktadır (Perşembe, 1996). Ülke çapında 300'ü aşkın cami ve derneği bulunan birliğin amacı, başta Almanya'daki Türk misafir işçiler olmak üzere bütün Müslümanların dini, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve beklentilerini karşılamaktır (VIKZ, 2021).

Topluluk kaynaklarından edinilen bilgiye göre, İslam Kültür Merkezleri Birliği din hizmetlerinde bulunacak görevlilerin eğitimine 80'li yıllarda başlamıştır. Günümüzde, din görevlilerine dinler ve kültürlerarası yeterlik eğitimlerine ilaveten, İslam ilahiyatı alanında dört yıllık eğitim programı sunmaktadır. Bu eğitimin ilk üç yılı teori (kuramsal), son bir yılı uygulamalı öğrenme (staj) dönemidir. Eğitim programının amacı, mezunlarının cami cemaatine liderlik edebilmeleri için gerekli önlemler almak; onların dini, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılayacak, sorularını yanıtlayacak, sorunlarına çözüm önerisi geliştirecek yeterlikler kazandırmaktır (Funke & Halle, 2020; VIKZ, 2021).

Eğitim programına, Almanya'da doğup büyüyen, toplumun diline ve düşünce yapısına hâkim, ortaokul diplomasına sahip (zorunlu eğitimi tamamlamış) olan erkek ve kadınlar başvurabilmektedir (VIKZ, 2021). Başvuruların değerlendirilme işlemleri İslam Kültür Merkezleri Birliği tarafından yapılmaktadır (Funke & Halle, 2020). Eğitim programının finansmanı ise dernek gelirleri ve üyelerden alınan bağışlarla sağlanmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerden herhangi bir ücret talep edilmemektedir (DIK, 2020).

Eğitim programı, ilk üç yılı teorik, son bir yılı uygulamalı öğrenme

(staj) olmak üzere dört yıldan oluşmaktadır. Öğrencilere, eğitimin ilk üç yılında Kur'an okuma (kıraat), Arapça, hadis, tefsir, İslam tarihi ve İslam teolojisi alanlarında teorik dersler verilmektedir. Teorik kısmın eğitim dili genel olarak Türkçe ve Arapça olmaktadır. Eğitimin son yılında öğrenciler, alanında uzman din görevlileri (imam, vaiz vb.) eşliğinde staj yapmaktadır (VIKZ, 2021).

Eğitim programını başarıyla tamamlayanlar, ihtiyaç durumunda doğrudan İslam Kültür Merkezleri Birliğine bağlı cami ve derneklere istihdam edilmektedir. Bunlar genellikle tam zamanlı pozisyonlarda görevlendirilmektedir. Ayrıca bunlar söz konusu cami derneklerinde hafta sonu ve tatil günlerinde fahri olarak görev yapma imkânına da sahiptir. İstihdam ve kariyer planlaması, ilgili cami derneklerinin talebine bağlı olarak gerçekleşmektedir (Funke & Halle, 2020).

v. Almanya İslam Koleji (Islamkolleg Deutschland e. V.)

Almanya İslam Koleji, 2019 yılında, birçok kişi ve kuruluşun (dini topluluklar, ilahiyatçılar, bilim insanları) bir araya gelmesi ve ortak paydada buluşması (Almanca din görevlisi eğitimi) sonucunda başlamış bir projedir. Almanya İslam Koleji kurucuları arasında Almanya Maliki Cemiyetleri Birliği (Bündnis Malikitischer Gemeinden), Almanya Boşnak İslam Toplumu (Islamische Gemeinschaft der Bosniaken in Deutschland), Almanya'daki Faslılar Merkez Konseyi (Zentralrat der Marokkaner in Deutschland), Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (Zentralrat der Muslime in Deutschland) ve Aşağı Saksonya Müslümanları (Muslime in Niedersachsen) bulunmaktadır. Almanya İslam Koleji projesiyle din hizmetlerinde istihdam edilecek personelin eğitilmesi, böylece bazı yerel cami ve derneklerin din görevlisi ihtiyacının karşılanması hedeflenmiştir (Islamkolleg, 2021).

Projenin bir diğer amacı, din hizmetlerinde bulunacak personele görevleriyle ilgili gerekli bilgi, beceri ve tutum kazandırmak isteyen, ancak bunun için gerekli olan kaynaklara (maddi imkânlar, fiziki olanaklar, iş gücü vb.) sahip olmayan küçük ölçekli dini toplulukların ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmasıdır. Böylece söz konusu dini topluluklar da Almanya'da, Alman dilinde eğitim almış din görevlilerinden istifade edebilecek, nitelikli din hizmetlerinden yararlanabilecektir (DIK, 2020).

Almanya İslam Koleji, her ne kadar Federal İçişleri Bakanlığı ve Aşağı Saksonya Bilim ve Kültür Bakanlığı tarafından destekleniyor olsa da, aynı desteği Müslümanlardan, bir diğer ifadeyle Müslüman çatı örgütlerden gördüğünü iddia etmek mümkün değildir. Söz konusu projeye İslami çatı örgütlerden, bünyesinde sadece 22 cami derneği bulunan Almanya

Müslümanları Merkez Konseyi desteklemektedir (Tagesschau, 2021).

Almanya İslam Kolejinin hedef kitlesi, Almanya'da veya Almanca konuşulan herhangi bir ülkede İslam ilahiyat programından mezun olmuş bireylerdir. Bunlar, her ne kadar ilahiyat öğrenimleri esnasında kapsamlı teolojik bilgiler edinseler de din hizmetlerine yönelik pratik becerileri sınırlıdır. İslam Kolejinin bir diğer hedef kitlesi, hâlihazırda dini topluluklarda (cami, dernek vb.) istihdam edilerek çalışmaya başlayan, ancak yeterli bilgi ve becerisi bulunmayan din görevlileridir (imam, vaiz vb.) Böylece din görevlilerinin mesleki bilgi ve becerilerini çalıştıkları süre içerisinde (hizmet içi) geliştirmelerine imkân verilmektedir (DIK, 2020).

Eğitim programının geliştirilmesinde, Almanya'daki Müslümanların ihtiyaç ve beklentileri, bir diğer ifadeyle yaşam gerçeklikleri temele alınmaktadır (Islamkolleg, 2021). İçinde bilim insanlarının yanı sıra Almanya İslam Koleji'ne taraf olan dini toplulukların temsilcilerinin de bulunduğu bir komisyon tarafından hazırlanan programın eğitim dili Almanca'dır (Islamkolleg, 2021; Tagesschau, 2021). Eğitim programının yedi ayrı modülden oluşması planlanmaktadır. Bunlar;

- Kur'an: Kur'an'ı doğru ve ezberden okuma bilgi ve becerisi,
- Vaaz: Din hizmetlerinde iletişim, konu seçiminde yeterlik,
- İbadet: Dua ve ibadetler, gündelik hayata dair dini sorular, yaşam gerçekliği ile dini esaslar arasındaki zorluklar.
- Yaygın Eğitim: Hedef kitleye yönelik eğitim yeterliklerinin, topluluk dinamiklerinin ve ekip çalışması becerilerinin edinilmesi, dâhil etme, kimlik oluşturma ve kişilik gelişimi.
- Manevi Bakım: Dini danışma ve rehberlik hakkında temel bilgiler, Müslümanlara yönelik dini danışmanlığın temel meseleleri.
- Sosyal Hizmet: Müslüman kadınların ve gençlerin sosyal alanlarda teşvik edilmesi, din eğitiminden toplumsal sorunların çözümünde istifade edilmesi.
- Siyasal İşlev: Toplumsal ve siyasal ilişkiler hakkında temel bilgiler, Temel haklar, hoşgörü gelişimi, dinlerarası diyalog yetkinliği (Islamkolleg, 2021).

İki yıllık eğitim programıyla, her yıl yaklaşık 30-40 öğrenciye din görevlisinde bulunması gereken bilgi ve becerilerin (yeterlik) kazandırılması hedeflenmektedir. Eğitimlerini başarıyla tamamlayan öğrencilere Almanya İslam Koleji tarafından sertifika verilmektedir (DIK, 2020).

4. Diğer İslami Çatı Örgütlerin Durumu

Yukarıda isimleri verilen Müslüman çatı örgütler dışında başka dini topluluklar da bulunmaktadır. Bunlar arasında Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu (Alevitische Gemeinde Deutschlands e.V.), Liberal İslam Birliği (Liberal-Islamischer Bund e.V.) ve Almanya İslam-Arnavut Merkezleri Birliği (Union der Islamisch-Albanischen Zentren in Deutschland e.V.) sayılabilir. Ancak bunların din hizmetlerinde bulunacak personel yetiştirmeye yönelik herhangi bir eğitim programı bulunmamaktadır (DIK, 2020). Mevcut din görevlilerinin bilgi ve becerilerini geliştirmeleri için çalıştıkları süre içerisinde verilen "hizmet içi eğitimler" ise bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

Sonuç ve Öneriler

Almanya'da faaliyet gösteren bazı dini topluluklar, din görevlisi eğitim ve istihdamında uzun yıllara dayanan deneyim ve tecrübelere sahiptir. Bununla birlikte dini toplulukların himayesinde sürdürülen eğitimlerin kurumsal ve sistematik olmadığı da ortadadır. Artan siyasi baskılar Müslüman çatı örgütleri din görevlisi eğitim ve istihdamında Alman devletiyle iş birliği yapmaya zorlamaktadır. Bazı dini topluluklar bu sürecin bir parçası olurken, bazıları Alman devletinin taleplerine ihtiyatlı yaklaşmaya devam etmektedir. Alman devletinin, din görevlilerinin ilke olarak Almanya'da, Alman üniversitelerine bağlı olarak kurulan ilahiyat fakültelerinde/enstitülerinde yetiştirilmesini istemesi anlayışla karşılanabilir. Bununla birlikte din görevlilerinin eğitim ve istihdamının Federal Anayasa'ya göre dini toplulukların yetki ve sorumluluğu alanında olduğu da unutulmamalıdır.

Almanya'da din görevlileri, sadece cami içi (geleneksel) din hizmetlerini yürüten kimseler olarak değerlendirilmemelidir. Din görevlileri aynı zamanda sosyal, kültürel, ilmî, sportif vb. birçok işlevsel maksada hizmet eden kimseler olarak anlaşılmalıdır. Bu noktada Almanya'daki din görevlilerinin sahip olmaları gereken ortak nitelikler, yeterlikler, görev ve sorumluluklar belirlenmeli, eğitim programları söz konusu nitelikler, yeterlikler, görev ve sorumluluklar ekseninde geliştirilmelidir. Tersine bir durum hem din görevlisi eğitim programının hem de istihdam şeklinin etkinliğinin ve uygulanabilirliğinin sorgulanmasına neden olacaktır.

Buna göre Almanya'da din görevlisi eğitim ve istihdamında göz önünde bulundurulması gereken bazı nitelik ve yeterlikler ile görev ve sorumluluklar şu şekilde sıralanabilir;

- **Müslüman Kimliğin Korunması:** Din görevlilerinin görev ve sorumluluklarının başında toplumun dini hafızasının

oluşturulması ve geliştirilmesi gelmektedir. Din görevlilerinden, Müslümanların azınlık veya göçmen oldukları toplumlarda asimile olmalarına engel olacak önlemler almaları, kimlik ve aidiyet dünyalarını sağlıklı bir şekilde inşa etmeleri beklenmektedir.

- **Uyum/Entegrasyon Çalışmaları:** Din görevlilerinin Almanya'da yaşayan Müslüman göçmenlerin uyum ve entegrasyon süreçlerine katkı sunacak donanımına sahip olmaları gerekmektedir. Burada din görevlilerinden ev sahibi toplum ile göçmen azınlığın etkileşimine dönük çalışmalara ağırlık vermeleri, böylece farklılıkları bir arada yaşatma yolunu takip etmeleri beklenmektedir.
- **Dinlerarası/Kültürlerarası Diyalog:** Din görevlileri, diğer din mensupları ve dini topluluklarla geliştirilecek ilişkilerde öncü role sahiptir. Din görevlileri diğer din ve kültürden olan insanları bir araya getirebilir, ortak çalışmalara imza atmak suretiyle dinler ve toplumlar arasında barış ve hoşgörü köprüleri kurabilirler. Böylece karşılıklı önyargıların azalmasına ve her çeşit ayrımcılığın ortadan kalkmasına yardımcı olabilirler.
- **Yerel Yönetimlerle İlişkiler:** Din görevlilerinin bir diğer sorumluluğu, yerel yönetimlerle iletişime geçmek, Almanya'nın demokratik yapısına katkı sunmaktır. Müslümanların yerel gündeme kayıtsız kalmalarına engel olmak, çeşitli konu ve alanlarda iş birliğine gitmelerini sağlamak din görevlilerinin sorumluluklarındandır. Burada din görevlilerine, Müslümanların yerel gündeme yönlendirilmesinde, siyasal katılım konusunda bilinçlendirilmesinde, yerel meclislerde görev almaya teşvik edilmesinde önemli görevler düşmektedir.
- **Alman Diline, Kültür ve Toplum Yapısına Hâkimiyet:** Din görevlilerinden Alman diline, kültürüne ve toplum yapısına vakıf olmaları beklenmektedir. Ancak Alman diline, kültür ve toplum yapısına hâkim olan din görevlileri, farklı kültür ve dinler arası barışçıl ortak yaşamı tesis edebilir, Müslüman göçmenlerin Almanya'ya entegrasyonu için örnek ve rehber olabilirler.
- **Tören ve Merasimlere Eşlik Etmek:** Din görevlisinin bir diğer sorumluluğu bazı tören ve etkinliklere katılması, liderlik etmesidir. Bu noktada din görevlilerinden nikâh ve düğün merasimlerine, sünnet düğünlerine, cenaze törenlerine eşlik etmeleri, sorun ve engellerin aşılması noktasında yerel makamlarla işbirliği yapabilecek donanımına sahip olmaları gerekmektedir.

- **Gençlik Çalışmaları Yapma:** Din görevlilerinin bir diğer görevi, Müslüman çocuk ve gençlere yönelik çalışmalara liderlik etmek, onların dini topluluk içerisinde kalmalarını sağlamaktır. Din görevlileri Almanya'daki Müslüman gençlerin ihtiyaç ve beklentilerine göre çalışma planları hazırlayabilmeli, maddi-manevi imkânlar ölçüsünde gençleri dernek çalışmalarına katılmaya teşvik edebilmelidir. Gençlik konularında projeler geliştirmeli, yürütülen projeleri desteklemelidir.
- **Dini Danışmanlık ve Rehberlik:** Din görevlileri Almanya'da bulunan Müslümanlara dini danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunmalı, sorularına cevap verebilecek, sorunlarına (kültürel çatışmalar, ötekileştirme, vb.) çözüm önerisi geliştirebilecek donanıma sahip olmalıdır. Bunun yanında din görevlilerinin dini danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde irşat, tebliğ ve nasihat gibi klasik yöntemlerin dışında yeni ve alternatif yöntem ve araçların bilgisine hâkim olmaları beklenmektedir.

Din görevlilerinin kendilerinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirebilmeleri ancak belli nitelik ve yeterliklere sahip olmalarıyla mümkündür. Din görevlilerinin geleneksel görevlerinin yanı sıra Almanya'ya, Almanya'daki Müslümanlara özgü birtakım sorumlulukları da bulunmaktadır. Bu bağlamda din görevlilerinin Almanya'daki hedef kitlesi (hizmet sahası), Almanya'da istihdam edilecek din görevlilerinin eğitim ve istihdam şeklini de yakından ilgilendirmektedir.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Etik Kurul İzni:

Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

2. Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar, makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan etmektedirler.

3. Çıkar Çatışması Beyanı:

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

KAYNAKÇA

- AMJ. (2021, Nisan 1). Einführung. <https://ahmadiyya.de/ahmadiyya/einfuehrung/> adresinden alındı
- BAMF. (2012). *Islamisches Gemeindeleben in Deutschland*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.
- BEILSCHMIDT, T. (2015). *Gelebter Islam Eine empirische Studie zu DİTİB-Moscheegemeinden in Deutschland*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- BEMUF. (2021, Nisan 1). *Berufsfachschule Muslimischer Führungskräfte*. <https://bemuf.de/> adresinden alındı
- BLUME, M. (2017). *Islam in der Krise Eine Weltreligion zwischen Radikalisierung und stillem Rückzug*. Ostfildern: Patmos Verlag.
- BMI. (2017). *Verfassungsschutzbericht 2017*. Nürnberg: Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat. Bundesministerium des Innern, für Bau und Heimat (BMİ). (2021, 06 Haziran). Verfassungsschutzberhttps://www.verfassungsschutz.de/embed/vs-bericht-2017.pdf adresinden alındı
- BMJV. (1949). *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*. Berlin: BMJV.
- BUSCH, R., & GOLTZ, G. (2011). Die Deutsche Islam Konferenz. Ein Übergangsformat für die Kommunikation zwischen Staat und Muslimen in Deutschland. H. Meyer, & K. Schubert içinde, *Politik und Islam* (s. 29-46). Wiesbaden: Nomos Verlag.
- CEYLAN, R. (2019). *Imamausbildung in Deutschland Perspektiven aus Gemeinden und Theologie*. Berlin: AWG.
- ÇOŞTU, Y., & CEYHAN, M. (2015). DİTİB'in Din Eğitimi Faaliyetleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Çoştı, Y. ve Ceyhan, M. (2015). DİTİB'in Din Eğitimi Üni-versitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(8), 39-51.*
- DEUTSCHE WELLE. (2021, Mayıs 8). *Almanya'nın imam çıkmazı*. Deutsche Welle: <https://www.dw.com/tr/almanyan%C4%B1n-imam-%C3%A7%C4%B1kmaz%C4%B1/a-46761398> adresinden alındı
- DİB. (2020, Temmuz 14). *Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü*. <https://disiliskiler.diyamet.gov.tr/Detay/390/2020-yılı-yurt-dışı-uzun-süreli-din-görevlisi-sınav-duyurusu> adresinden alındı
- DIK. (2020). *Bestandserhebung zur Ausbildung religiöser Personals*

- islamischer Gemeinden*. Nürnberg: BAMF.
- DITIB. (2021, Mayıs 5). *Ditib*. <https://www.ditib.de/default1.php?id=5&sid=8&lang=en> adresinden alındı
- DITIBAKADEMIE. (2020). *Informationsblatt zur Imamausbildung in Deutschland. Ausbildung zur/zum islamischen Religionsbeauftragten*. Köln: DİTİB. Ditibakademie. (2020b). *Informationsblatt zur Imamausbildung in Deutschland. Ausbildung zur/zum islamischen Religionsbeauftragten*. Köln: Ditib. adresinden alındı
- FUNKE, C., & HALLE, N. (2020). *Bestandserhebung zur Ausbildung religiöser Personals islamischer Gemeinden*. Nürnberg: BAMF.
- GENCEL, H. (2020). Öğrenci ve öğretim elemanlarının görüşlerine göre uluslararası ilahiyat programının sorunları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜNDOĞMUŞ, B. (2017). Sosyo-Politik Etkileri Bakımından İslam Toplumu Milli Görüş Teşkilatı: Almanya Örneği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HANS, M. (2017). Bindung an Ankara. Warum der Prozess mit den Islamverträgen ins Stocken geraten ist. *Zeitzeichen*, 2017(4).
- IGMG. (2021, Nisan 1). *Hakkımızda*. <https://www.igmg.org/tr/hakkimizda/> adresinden alındı
- ISLAMIQ. (2020, Nisan 3). *DITIB startet Ausbildungsprogramm für Imame*. <https://www.islamiq.de/2020/01/09/bildungszentrum-fuer-imame-eroeffnet/> adresinden alındı
- ISLAMKOLLEG. (2021, Nisan 28). *Das Islamkolleg*. <https://www.islamkolleg.de/das-islamkolleg/> adresinden alındı
- JACOBS, A. v. (2019). *Imame – made in Europe? Ausbildung und Beschäftigung von islamischen Geistlichen in Deutschland und Frankreich*. Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung.
- JACOBS, A., & LIPOWSKY, J. (2019). *Jacobs, Imame – made in Europe? Ausbildung und Beschäftigung von islamischen Geistlichen in Deutschland und Frankreich*. Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung.
- JAMIA AHMADIYYA DEUTSCHLAND. (2021, Nisan 1). *Institut für Islamische Theologie und Sprachen*. <https://www.jamia.de/studium/studienordnung/> adresinden alındı
- LATİFOĞLU, F. (2015). Yurt Dışında Görev Yapan Din Görevlilerinin

- Problemleri: Almanya Örneği. *PESA International Journal of Social Studies*, 2(1), 1-10.
- MEDIENDIENST-INTEGRATION. (2021). *Islam und Muslime*. <https://mediendienst-integration.de/gruppen/islam-und-muslime.html> adresinden alındı
- PERŞEMBE, E. (1996). Almanya'da Türklere Ait Dini Kuruluşlar. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1996(8), 157-180.
- PICK, U. (2021, Mayıs 5). *Das ungelöste Problem der Imam-Ausbildung*. https://www.deutschlandfunk.de/islamische-gemeinden-in-deutschland-das-ungeloeste-problem.724.de.html?dram:article_id=419883 adresinden alındı
- TAGESSCHAU. (2021, Nisan 21). *Imam-Ausbildung in Deutschland Vorzeigemodell mit Startschwierigkeiten*. <https://www.tagesschau.de/inland/imame-osnabrueck-101.html> adresinden alındı
- UÇAR, B. (2010). *Imamausbildung in Deutschland. Islamische Theologie im europäischen Kontext*. Osnabrück: V&R unipress.
- UNİVERSİTÄT OSNABRÜCK. (2020, Kasım 23). *imamweiterbildung*. https://www.irp-cms.uni-osnabrueck.de/studium/imamweiterbildung.html?no_cache=1 adresinden alındı
- VIKZ. (2021, Nisan 6). *Organisation*. <https://vikz.de/index.php/ueber-uns.html> adresinden alındı
- YEPREM, S. (2011). Frankfurt Goethe Üniversitesi İslam Dini ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü. *Kelam Araştırmaları*, 9(1), 11-39.
- YILDIRIM, A., & ŞİMŞEK, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- ZDF. (2020, Nisan 4). *Neues Ausbildungszentrum Ditib-Imame aus der Eifel*. <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/ditib-imame-made-in-germany-neues-ausbildungszentrum-in-der-eifel-100.html> adresinden alındı.

NEW METHODS AND PRACTICES IN THE EMPLOYMENT AND EDUCATION OF RELIGIOUS OFFICIALS IN GERMANY

 Hasan SÖZEN^a

 Hayriye GENÇEL SÖZEN^b

Extended Abstract

The subject of this study is the new methods and practices adopted in the employment and education of religious officials in Germany. Accordingly, the aim of the study is to identify the search for new methods in the employment and education of religious officials in Germany and to reveal their possibilities and limits. The study is bounded by the employment and education of religious officials in Germany. The searches for employment and education of religious officials in other countries falls outside the study area of this paper. In this study document analysis method was used to collect data. Related documents were read using the inductive method, accordingly coding was done and themes were created. In the research, case study design, one of the qualitative research designs and survey model were preferred. In this context, it has been tried to obtain data from as many different sources as possible about the employment and education of religious officials in Germany. The obtained data were analysed by descriptive analysis method. The data were organised, defined and explained according to the themes in accordance with the sub problems. The findings are limited to the data obtained from the sources that the researchers could identify and access on the subject and to the comments made accordingly.

As a result of the research, it has been determined that most of the religious officials in Germany come from abroad, especially from Turkey, and a significant part of them work in mosques and associations affiliated to DITIB. It has been observed that the education and employment of the staff to be employed in the religious services in Germany is under the duty and

^a Asst. Prof., Bayburt University, hasan.sozen@mail.com

^b Res. Asst., Erciyes University, hayriyegencel@erciyes.edu.tr

responsibility of the religious communities, and this situation is guaranteed in accordance with the relevant articles of the Basic Law for the Federal Republic of Germany. It has been determined that some religious communities have many years of practice and experience in the employment and education of religious officials. However, these educations are neither institutional nor systematic. Increasing political pressures have forced Islamic umbrella organizations to cooperate with official institutions and organizations in the employment and education of religious officials. Accordingly, while some religious communities are a part of the process in question, some are cautious about the demands of the German state. It has been determined that the German state can not directly determine the content of the theology programs, nor can it regulate qualifications and competencies that the religious officials should have and the conditions of the religious officials. For this reason, the authorities, on the one hand, develop recommendations on the training of religious officials at the academic level. On the other hand, they strive for the acceptance of these proposals by the Islamic organisations.

Another result of the research is that the criticisms against the current employment and education of religious officials are grouped under three main headings. These are the continuation of the relations of the religious officials with the source countries and actors and being under their influence, the foreignness felt to the interlocutors and the understanding of religion one has. According to these criticisms, religious officials consider the interests and expectations of foreign countries/governments rather than those of Muslims in Germany, do not know the German language, culture and social structure, and generally have a conservative and anti-democratic religion and world view in relation to the countries and geographies they come from.

In Germany, religious officials are not only those who carry out traditional religious services in mosques, but they are also understood as persons that serve many functional purposes like social, cultural, scientific, sports, etc. aims. It is only possible for religious officials to fulfill these duties and responsibilities expected of them if they have certain qualifications and competencies. At this point, common qualifications, competencies, duties and responsibilities that religious officials should have should be determined, and education programs should be developed in line with these qualifications, competencies, duties and responsibilities. In this context, it can be suggested that religious officials fulfill various duties and have features in the context of religious services both inside and outside the mosque. Religious officials in Germany should contribute to the adaptation

of Muslims to Germany as much as they should contribute to the preservation of the Muslim identity of the Muslims here. It is inevitable for these religious officials to take an active role in inter-religious/intercultural dialogue studies. Religious officials are also expected to establish healthy relations with German local governments. As an extension of this, accompanying various ceremonies and celebrations and doing youth work are among the duties and responsibilities expected from religious officials. In order to be able to do all these, the precondition is that they are competent on the German language, culture and social structure. In addition, they must have the knowledge and skills to provide traditional religious services.

Keywords: Religious Education, Religious Official, Germany, Employment Policy, Education Method.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Ethics approval:

Not applicable.

2. Author contribution:

The authors declare they have contributed equally to the article.

3. Competing interests:

The authors declare no competing interests.

